

مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

گزارش اینفوگرافیک

بررسی عملکرد شاخص‌های توسعه‌ای ایران و کشورهای منطقه سند چشم‌انداز ۱۴۰۴

دی ماه ۱۴۰۳

۱- تحلیل و ارزیابی شاخص‌های اقتصادی کشورهای منطقه سند چشم‌انداز

اندازه اقتصاد، تولید ناخالص داخلی (GDP)

- تولید ناخالص داخلی (GDP) به مجموع ارزش تمام کالاها و خدماتی گفته می‌شود که در یک دوره زمانی مشخص (معمولاً یک سال) در داخل مرزهای یک کشور تولید شده است. در سال ۱۳۸۴ کشور ترکیه با GDP ۵۲۵,۴ میلیارد دلار رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز بوده است. در سال ۱۴۰۲ نیز همچنان کشور ترکیه با GDP ۱۲۴۸,۳ میلیارد دلار رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز است.
- ایران در سال ۱۳۸۴ و ۱۴۰۲ به ترتیب با تولید ناخالص داخلی ۳۳۳,۲ و ۵۱۱,۸ میلیارد دلار در رتبه سوم منطقه قرار داشته است. این نشان می‌دهد که ایران همچنان یکی از اقتصادهای بزرگ منطقه است و بدلیل برخورداری از درآمدهای نفتی از برخی کشورهای همسایه، مانند کشورهای آسیای مرکزی، از وضعیت بهتری برخوردار است.
- حجم GDP ایران در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۳۸۴ حدود ۵۳,۷ درصد افزایش داشته است ولی در مقایسه با اغلب کشورها سند چشم‌انداز به خصوص کشورهای حوزه خلیج فارس شتاب رشد کمتری دارد و در صورت ادامه روند کنونی رتبه ایران طی سال‌های آتی کاهش خواهد یافت.
- رشد اقتصادی ایران تحت تأثیر عوامل مختلفی از جمله سیاست‌های اقتصادی دولت، تحریم‌ها، نوسانات قیمت جهانی انرژی، سرمایه‌گذاری و نرخ ارز قرار دارد.

جدول ۱: مقایسه تولید ناخالص داخلی ایران و رقبای منطقه‌ای کشورهای سند چشم‌انداز به قیمت‌های ثابت سال ۲۰۱۵ (میلیارد دلار)

ردیف	کشور	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (۱۴۰۲)	رتبه	میزان رشد (درصد)
۱	ترکیه	۵۲۵,۴	۱	۱۲۴۸,۳	۱	۱۳۷,۵
۲	عربستان	۴۴۹,۵	۲	۷۷۶,۱	۲	۷۲,۶
۳	ایران	۳۳۳,۲	۳	۵۱۱,۸	۳	۵۳,۷
۴	امارات	۲۶۰,۲	۴	۴۴۶,۱	۴	۷۱,۴
۵	عراق	۹۴,۰	۸	۱۸۸,۲	۸	۱۰۰,۲

Source: World Bank; World Development Indicators, online Last updated: 08/24/2024

درآمد سرانه

- در سال ۱۳۸۴ کشور امارات با درآمد سرانه ۶۰۷۷۸٫۵ دلار و در سال ۱۴۰۲ کشور قطر با درآمد سرانه ۶۳۴۲۸٫۴ دلار در رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز قرار داشته‌اند.
- درآمد سرانه ایران از ۴۷۴۸ دلار در سال ۱۳۸۴ با ۲۰٫۹ درصد رشد به ۵۷۴۰ دلار در سال ۱۴۰۲ افزایش یافته است و رتبه ایران از ۱۱ در سال ۱۳۸۴ به ۱۳ در سال ۱۴۰۲ افت کرده است. در این شاخص ایران در رتبه‌های میانی جدول قرار دارد و در مقایسه با بسیاری از کشورهای منطقه، به ویژه کشورهای حاشیه خلیج فارس، پایین‌تر و در مقایسه با کشورهای همسایه، مانند کشورهای آسیای مرکزی بالاتر است.
- هرچند در دوره مورد بررسی متوسط قدرت خرید مردم ایران افزایش یافته است ولی توزیع نامناسب درآمد باعث شده که بخش بزرگی از جامعه از مزایای آن بهره‌مند نشوند. همچنین، افزایش تورم قدرت خرید مردم ایران را کاهش داده و اثر مثبت افزایش درآمد سرانه را خنثی کرده است.
- تحریم‌های اقتصادی به عنوان یکی از عوامل مهم، بر رشد اقتصادی و در نتیجه درآمد سرانه ایران تأثیر منفی گذاشته است. نوسانات قیمت نفت نیز به عنوان منبع اصلی درآمد کشور، بر اقتصاد ایران تأثیرگذار بوده است.

جدول ۲: مقایسه درآمد سرانه ایران و رقبای منطقه‌ای کشورهای سند چشم‌انداز به قیمت‌های ثابت سال ۲۰۱۵ (دلار)

ردیف	کشور	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (۱۴۰۲)	رتبه	میزان تغییر (درصد)
۱	امارات	۶۰۷۷۸٫۵	۱	۴۶۸۷۷٫۴	۲	-۲۲٫۹
۲	عربستان	۱۸۴۲۵٫۰	۷	۲۱۰۰۶٫۱	۶	۱۴٫۰
۳	ترکیه	۷۶۴۸٫۳	۸	۱۴۶۳۰٫۴	۸	۹۱٫۳
۴	ایران	۴۷۴۸٫۰	۱۱	۵۷۳۹٫۹	۱۳	۲۰٫۹
۵	عراق	۳۲۷۷٫۱	۱۳	۴۱۳۶٫۲	۱۶	۲۶٫۲

Source: World Bank; World Development Indicators, online Last updated: 08/24/2024

نرخ تشکیل سرمایه ناخالص (درصد از تولید ناخالص داخلی)

- نرخ تشکیل سرمایه ناخالص بیان می‌کند که چه درصدی از تولید ناخالص داخلی (GDP) یک کشور صرف سرمایه‌گذاری‌های جدید می‌شود. این سرمایه‌گذاری‌ها می‌تواند شامل ساخت ساختمان‌های جدید، خرید ماشین‌آلات و تجهیزات، و افزایش موجودی کالاها باشد. در سال ۱۳۸۴ کشور آذربایجان با نرخ تشکیل سرمایه ناخالص ۴۱,۳ درصد از GDP و در سال ۱۴۰۰ کشور ازبکستان با نرخ تشکیل سرمایه ناخالص ۳۴,۲ درصد از GDP در رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز قرار داشته‌اند.
- براساس آخرین داده‌ها نرخ تشکیل سرمایه ناخالص ایران از ۲۸,۷ درصد از GDP در سال ۱۳۸۴ به ۲۶,۸ درصد از GDP در سال ۱۴۰۰ کاهش یافته است ولی رتبه ایران از ۵ به ۴ بهبود یافته است. دلیل این امر افزایش میزان رشد تولید ناخالص داخلی (مخرج کسر) سایر کشورهای منطقه سند چشم‌انداز نسبت به ایران بوده است.
- از جمله دلایل کاهش نرخ تشکیل سرمایه در ایران می‌توان به کاهش اطمینان سرمایه‌گذاران بدلیل تحریم‌ها، نوسانات اقتصادی و سیاسی اشاره کرد. همچنین کاهش درآمدهای نفتی بر بودجه دولت و کاهش سرمایه‌گذاری‌های دولتی تأثیرگذار بوده است.
- علاوه بر این، مشکلات بانکی و محدودیت‌های اعتباری، دسترسی به منابع مالی را برای سرمایه‌گذاران دشوار کرده است. تغییرات نرخ ارز نیز با تأثیر بر قدرت خرید مردم و انگیزه پس‌انداز، نقش مهمی در این زمینه داشته است.

جدول ۳: مقایسه نرخ تشکیل سرمایه ناخالص ایران و رقبای منطقه‌ای کشورهای سند چشم‌انداز (درصد از GDP)

ردیف	کشور	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (۱۴۰۰)	رتبه	میزان تغییر (واحد درصد)
۱	ترکیه	۲۶,۴	۷	۲۸,۲	۳	۱,۸
۲	ایران	۲۸,۶	۵	۲۶,۸	۴	-۱,۷
۳	عربستان	۱۹,۳	۱۵	۲۴,۳	۷	۵,۰
۴	امارات	۱۸,۴	۱۷	۲۰,۲	۱۳	۱,۹
۵	عراق	۱۳,۸	۱۹	۱۰,۱	۱۹	-۳,۷

Source: World Bank; World Development Indicators, online Last updated: 08/24/2024

تورم، درصد سالانه

- در سال ۱۳۸۴ کشور عربستان با تورم ۰٫۵ درصد و در سال ۱۴۰۲ کشور بحرین با تورم ۰٫۷ درصد در رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز قرار داشته‌اند.
- نرخ تورم ایران از ۱۳٫۴ درصد در سال ۱۳۸۴ به ۴۴٫۶ درصد در سال ۱۴۰۲ افزایش یافته است که نشان‌دهنده یک روند صعودی قابل توجه است ولی رتبه ایران از ۱۸ در سال ۱۳۸۴ به ۱۶ در سال ۱۴۰۲ ارتقاء یافته است. این امر بدلیل افزایش شدید تورم در کشورهای ترکیه و لبنان است که موجب شده رتبه ایران بهبود یابد.
- افزایش نرخ تورم در ایران در نتیجه تلاقی عوامل متعدد داخلی و خارجی مانند افزایش بی‌رویه نقدینگی ناشی از سیاست‌های پولی انبساطی و کسری بودجه دولت، کاهش ارزش پول ملی و افزایش قیمت کالاهای وارداتی، اختلال در تولید به دلیل تحریم‌ها و کمبود مواد اولیه، ناکارایی‌های ناشی از سیاست‌های یارانه‌ای و قیمت‌گذاری دستوری و افزایش انتظارات تورمی در میان مردم بوده است.

جدول ۴: مقایسه تورم ایران و رقبای منطقه‌ای کشورهای سند چشم‌انداز (درصد سالانه)

ردیف	کشور	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (۱۴۰۲)	رتبه	میزان تغییر (واحد درصد)
۱	عربستان	۰٫۴۸	۱	۲٫۳	۵	۱٫۸
۲	امارات	-	-	۴٫۸	۱۰	-
۳	عراق	۳۷٫۰	۱۹	۵٫۰	۱۱	-۳۲٫۰
۴	ایران	۱۳٫۴	۱۸	۴۴٫۶	۱۶	۳۱٫۲
۵	ترکیه	۸٫۲	۱۱	۵۳٫۹	۱۷	۴۵٫۷

Source: World Bank; World Development Indicators, online Last updated: 08/24/2024

بیکاری کل (درصد از کل نیروی کار)

- نرخ بیکاری ایران از ۱۱٫۸ درصد در سال ۱۳۸۴ به ۹٫۱ درصد در سال ۱۴۰۲ کاهش یافته است. رتبه ایران نیز از ۱۹ در سال ۱۳۸۴ به ۱۵ در سال ۱۴۰۲ کاهش داشته است. این نشان‌دهنده بهبود نسبی وضعیت بازار کار در ایران است. هر چند طی این دوره نرخ مشارکت نیز کاهش یافته است. با این حال، ایران همچنان در مقایسه با بسیاری از کشورهای منطقه، به ویژه کشورهای حاشیه خلیج فارس، نرخ بیکاری بالاتری دارد.
- از عوامل مؤثر بر نرخ بالای بیکاری در ایران می‌توان به تحریم‌ها، محدودیت دسترسی به بازارهای جهانی، کاهش سرمایه‌گذاری خارجی و اختلال در زنجیره‌های تأمین اشاره کرد که موجب کاهش فعالیت‌های اقتصادی و افزایش نرخ بیکاری شده است. نوسانات شدید نرخ ارز و تورم نیز نااطمینانی را نسبت به محیط کسب‌وکار افزایش داده و موجب کاهش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و در نتیجه افزایش نرخ بیکاری شده است.
- وجود مشکلات ساختاری در اقتصاد ایران از جمله عدم تطابق بین مهارت‌های نیروی کار و نیازهای بازار کار، طراحی و اجرای نامناسب سیاست‌های اشتغال از جمله عدم تمرکز بر ایجاد اشتغال پایدار و مولد، و نبود برنامه‌ریزی جامع برای توسعه نیروی انسانی، به تشدید مشکل بیکاری در کشور زده است.

جدول ۵: مقایسه بیکاری ایران و رقبای منطقه‌ای کشورهای سند چشم‌انداز (درصد از کل نیروی کار)

ردیف	کشور	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (۱۴۰۲)	رتبه	میزان تغییر (واحد درصد)
۱	امارات	۳٫۱	۵	۲٫۷	۵	-۰٫۴
۲	عربستان	۶٫۰	۷	۴٫۹	۱۰	-۱٫۱
۳	ایران	۱۱٫۸	۱۹	۹٫۱	۱۵	-۲٫۷
۴	ترکیه	۱۰٫۶	۱۷	۹٫۴	۱۶	-۱٫۲
۵	عراق	۸٫۶	۱۴	۱۵٫۵	۲۱	۶٫۹

Source: World Bank; World Development Indicators, online Last updated: 08/24/2024

رشد جمعیت، درصد سالانه

- رشد جمعیت سالانه به تغییرات درصد جمعیت یک منطقه در طول یک سال گفته می‌شود. این شاخص نشان‌دهنده نرخ افزایش یا کاهش جمعیت در یک دوره زمانی مشخص است. در سال ۱۳۸۴ کشور قطر با رشد جمعیت ۸٫۷ درصد و در سال ۱۴۰۲ کشور سوریه با رشد جمعیت ۴٫۹ درصد در رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز قرار داشته‌اند.
- نرخ رشد جمعیت ایران از ۱٫۶ درصد در سال ۱۳۸۴ به ۰٫۷ درصد در سال ۱۴۰۲ کاهش یافته است. رتبه ایران نیز از ۱۵ در سال ۱۳۸۴ به ۱۸ در سال ۱۴۰۲ تنزیل یافته است. هرچند در طی دوره مورد بررسی نرخ رشد جمعیت در اکثر کشورهای منطقه سند چشم‌انداز کاهشی بوده است ولی نرخ رشد جمعیت ایران در مقایسه با سایر کشورها با سرعت بیشتری در حال کاهش است.
- کاهش نرخ رشد جمعیت عمدتاً به دلایلی تغییر الگوهای خانواده، افزایش سطح تحصیلات و مشارکت زنان در جامعه، چالش‌های اقتصادی از جمله بیکاری و افزایش هزینه‌های زندگی و تأثیر سیاست‌های جمعیتی دولت‌ها بوده است.
- در شرایط کنونی، ایران با چالش‌هایی جدی همچون پیری جمعیت، کاهش نیروی کار جوان و تغییرات اجتماعی مواجه است. این تغییرات، نیازمند اتخاذ سیاست‌های جامع و بلندمدتی است تا بتواند به تعادل جمعیتی پایدار دست یابد.

جدول ۶: مقایسه رشد جمعیت ایران و رقبای منطقه‌ای کشورهای سند چشم‌انداز (درصد سالانه)

ردیف	کشور	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (۱۴۰۲)	رتبه	میزان تغییر (واحد درصد)
۱	عراق	۲٫۹۷	۷	۲٫۲۴	۳	-۰٫۷
۲	عربستان	۳٫۰۶	۶	۱٫۴۷	۱۰	-۱٫۶
۳	امارات	۶٫۹۶	۳	۰٫۸	۱۶	-۶٫۲
۴	ایران	۱٫۶۱	۱۵	۰٫۷	۱۸	-۰٫۹
۵	ترکیه	۱٫۳۵	۱۸	۰٫۴۱	۲۰	-۰٫۹

Source: World Bank; World Development Indicators, online Last updated: 08/24/2024

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، جریان خالص ورودی (درصد از تولید ناخالص داخلی)

- سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به معنای ایجاد یک کسب و کار جدید یا خرید سهام یک شرکت موجود در یک کشور خارجی توسط یک سرمایه‌گذار خارجی است. در سال ۱۳۸۴ کشور آذربایجان با نرخ ۳۳٫۸ درصد از GDP و در سال ۱۴۰۱ کشور گرجستان با نرخ ۸٫۵ درصد از GDP در رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز قرار داشته‌اند.
- میزان جذب سرمایه‌گذاری خارجی ایران به عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی (GDP) از ۱٫۲۸ درصد در سال ۱۳۸۴ به ۰٫۳۶ درصد در سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است که نشان‌دهنده کاهش قابل توجه جذب سرمایه‌های خارجی است، ولی رتبه ایران از ۲۰ در سال ۱۳۸۴ به ۱۷ در سال ۱۴۰۱ بهبود یافته است. دلیل این امر افزایش میزان رشد تولید ناخالص داخلی (مخرج کسر) برخی کشورها نسبت به ایران بوده است.
- تحریم‌های بین‌المللی، نوسانات شدید نرخ ارز، عدم شفافیت در قوانین و مقررات، پیچیدگی محیط کسب و کار، کمبود زیرساخت‌های مناسب، ناامنی سرمایه‌گذاری و همچنین بی‌ثباتی سیاسی و اقتصادی از مهم‌ترین دلایلی هستند که سرمایه‌گذاران خارجی تمایلی به سرمایه‌گذاری در ایران ندارند.
- کشورهای حوزه خلیج فارس مانند عربستان سعودی و امارات متحده عربی به طور قابل توجهی در جذب FDI موفق‌تر از ایران عمل کرده‌اند. این کشورها به دلیل ثروت نفتی، ثبات سیاسی و زیرساخت‌های مناسب، جذابیت بالایی برای سرمایه‌گذاران خارجی دارند.

جدول ۷: مقایسه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران و رقبای منطقه‌ای کشورهای سند چشم‌انداز (درصد از GDP)

ردیف	کشور	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (۱۴۰۱)	رتبه	میزان تغییر (واحد درصد)
۱	امارات	۶٫۰	۶	۴٫۵	۴	-۱٫۵
۲	عربستان	۱٫۳	۱۹	۲٫۵	۸	۱٫۲
۳	ترکیه	۱٫۹	۱۵	۱٫۵	۱۴	-۰٫۴
۴	ایران	۱٫۳	۲۰	۰٫۳۶	۱۷	-۰٫۹
۵	عراق	۱٫۰	۲۱	-۰٫۷۳	۲۰	-۱٫۷۳

Source: World Bank; World Development Indicators, online Last updated: 08/24/2024

مخارج مصرف نهایی دولت (درصد از تولید ناخالص داخلی)

- شاخص مخارج مصرف نهایی دولت (درصد از GDP) نشان‌دهنده این است که دولت چه مقدار از ثروت ملی را صرف هزینه‌های جاری خود مانند حقوق کارمندان، خرید تجهیزات، ساخت‌وساز پروژه‌های عمرانی و سایر هزینه‌های روزمره می‌کند. در سال ۱۳۸۴ کشور امارات با سهم ۷٫۹ درصدی مخارج مصرف نهایی دولت از GDP و در سال ۱۴۰۱ کشور لبنان با سهم ۳٫۶ درصدی مخارج مصرف نهایی دولت از GDP در رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز قرار داشته‌اند.
- سهم مخارج مصرف نهایی دولت از GDP ایران از ۱۲٫۰ درصد در سال ۱۳۸۴ به ۱۲٫۷ درصد در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است. به عبارتی طی این دوره سهم هزینه‌های جاری و سرمایه‌ای از GDP ایران ۰٫۶ واحد افزایش داشته است. اما رتبه ایران از ۶ در سال ۱۳۸۴ به ۱۱ در سال ۱۴۰۱ تنزل یافته است. این نشان از افزایش اندک اما قابل توجه در سهم دولت از تولید ناخالص داخلی دارد زیرا کشورهای منطقه به خوبی توانسته‌اند سهم دولت از تولید ناخالص داخلی را کاهش دهند.
- افزایش سهم مخارج مصرف نهایی دولت ایران در تولید ناخالص داخلی در سال‌های اخیر نشان می‌دهد که دخالت دولت ایران در اقتصاد افزایش داشته است. این روند با سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و خصوصی‌سازی سازگار نیست.

جدول ۸: مقایسه مخارج مصرف نهایی دولت در ایران و رقبای منطقه‌ای کشورهای سند چشم‌انداز (درصد از GDP)

ردیف	کشور	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (۱۴۰۱)	رتبه	میزان تغییر (واحد درصد)
۱	امارات	۷٫۸	۱	-	-	-
۲	ترکیه	۱۲٫۲	۷	۱۱٫۶	۸	-۰٫۶
۳	ایران	۱۲٫۱	۶	۱۲٫۷	۱۱	۰٫۶
۴	عربستان	۲۱٫۳	۲۱	۲۰٫۸	۱۶	-۰٫۵
۵	عراق	۱۹٫۹	۱۹	-	-	-

Source: World Bank; World Development Indicators, online Last updated: 08/24/2024

۲- تحلیل و ارزیابی شاخص‌های تجاری کشورهای منطقه سند چشم‌انداز

صادرات کالا و خدمات

- در سال ۱۳۸۴ کشور عربستان با صادراتی بالغ بر ۲۰۶٫۱ میلیارد دلار و در سال ۱۴۰۲ کشور ترکیه با ۳۰۷٫۰ میلیارد دلار در رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز قرار داشته‌اند. میزان صادرات کالا و خدمات ایران به قیمت‌های ثابت سال ۲۰۱۵ از ۷۵٫۴ میلیارد دلار در سال ۱۳۸۴ به ۸۸٫۵ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۲ افزایش یافته است. همچنین شاخص قیمت کالاهای صادراتی افزایش داشته است ولی رتبه ایران تغییر نداشته و همچنان در رتبه ۴ کشورهای منطقه سند چشم‌انداز قرار دارد.
- شاخص دیگر، شاخص صادرات کالا و خدمات (درصد از GDP) است که نشان‌دهنده میزان وابستگی یک کشور به تجارت خارجی و نقش صادرات در رشد اقتصادی آن است. در سال ۱۳۸۴ کشور عراق با نسبت ۵۴٫۳ درصدی صادرات کالا و خدمات از GDP و در سال ۱۴۰۲ کشور بحرین با نسبت ۸۹ درصدی صادرات کالا و خدمات از GDP در رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز قرار داشته‌اند. نسبت صادرات کالا و خدمات ایران از GDP در سال ۱۳۸۴ بالغ بر ۳۰٫۳ بوده که در سال ۱۴۰۲ به ۲۸٫۶ درصد کاهش یافته است رتبه ایران نیز طی این مدت از ۲ به ۱۶ سقوط کرده است.
- پایین بودن کیفیت نسبی برخی از محصولات ایرانی نسبت به رقبای، کمبود نیروی کار ماهر و متخصص در حوزه صادرات، محدودیت نقل و انتقالات بانکی و مالی، عدم شفافیت در قوانین و مقررات تجاری و ... باعث کاهش سهم صادرات ایران شده است. کشورهای منطقه با ایجاد مناطق آزاد تجاری، تنوع بخشی به اقتصاد، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها در ارتقای رتبه خود موفق‌تر از ایران عمل کرده‌اند.

جدول ۹: مقایسه نسبت صادرات کالا و خدمات ایران و رقبای منطقه‌ای در کشورهای سند چشم‌انداز (درصد از GDP)

ردیف	کشور	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (۱۴۰۲)	رتبه	میزان تغییر (واحد درصد)
۱	امارات	۶۷٫۶	۱۳	۷۵	۲	۷٫۴
۲	عراق	۵۴٫۳	۱	۳۷٫۳	۱۱	-۱۷٫۰
۳	عربستان	۵۷٫۰	۱۰	۳۴٫۷	۱۲	-۲۲٫۳
۴	ترکیه	۲۱٫۹	۱۲	۳۲٫۳	۱۳	۱۰٫۴
۵	ایران	۳۰٫۳	۲	۲۸٫۶	۱۶	-۱٫۷

Source: World Bank; World Development Indicators, online Last updated: 08/24/2024

واردات کالا و خدمات

- در سال ۱۳۸۴ کشور ایران با وارداتی بالغ بر ۱۵۴٫۹ میلیارد دلار و در سال ۱۴۰۲ کشور ترکیه با ۳۰۶٫۸ میلیارد دلار در رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز قرار داشته‌اند.
- میزان واردات کالا و خدمات ایران به قیمت‌های ثابت سال ۲۰۱۵ از ۱۵۴٫۹ میلیارد دلار در سال ۱۳۸۴ به ۴۵٫۳ میلیارد دلار در سال ۱۴۰۲ کاهش یافته است. رتبه ایران نیز از اول در سال ۱۳۸۴ به ۶ در سال ۱۴۰۲ افت کرده است ولی شاخص قیمت کالاهای وارداتی افزایش یافته است.
- شاخص دیگر، شاخص واردات کالا و خدمات (درصد از GDP) است که نشان‌دهنده میزان وابستگی یک کشور به اقتصاد جهانی و نقش واردات در رشد اقتصادی آن است. در سال ۱۳۸۴ کشور اردن با نسبت ۹۴ درصدی واردات کالا و خدمات از GDP و در سال ۱۴۰۲ کشور لبنان با نسبت ۸۲٫۵ درصدی واردات کالا و خدمات از GDP در رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز قرار داشته‌اند. نسبت واردات کالا و خدمات ایران از GDP در سال ۱۳۸۴ بالغ بر ۲۴٫۱ بوده که در سال ۱۴۰۲ به ۲۶٫۹ درصد کاهش یافته است رتبه ایران نیز طی این مدت از ۲۰ به ۱۲ سقوط کرده است.
- **تحریم‌ها، کاهش درآمدهای نفتی و کاهش ارزش ریال نسبت به دلار، هزینه‌های واردات را افزایش و تقاضا برای کالاهای وارداتی را کاهش داده است. تغییر در سیاست‌های تجاری، حمایت از تولید داخلی و جایگزینی واردات، به طور فعال در کاهش میزان واردات ایران نقش داشته‌اند.**

جدول ۱۰: مقایسه نسبت واردات کالا و خدمات ایران و رقبای منطقه‌ای کشورهای سند چشم‌انداز (درصد از GDP)

ردیف	کشور	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (۱۴۰۲)	رتبه	میزان رشد (واحد درصد)
۱	ترکیه	۲۴٫۳	۱۹	۳۴٫۷	۷	۱۰٫۴
۲	عربستان	۲۴٫۹	۱۸	۲۷٫۴	۱۰	۲٫۵
۳	ایران	۲۴٫۱	۲۰	۲۶٫۹	۱۲	۲٫۸
۴	عراق	۶۱٫۴	۳	-	-	-
۵	امارات	۵۱٫۹	۷	-	-	-

Source: World Bank; World Development Indicators, online Last updated: 08/24/2024

صادرات با فناوری متوسط و پیشرفته (درصد از صادرات تولیدی)

- شاخص صادرات با فناوری متوسط و پیشرفته نشان می‌دهد برای تولید چه میزان از کالاها و خدمات صادراتی به دانش فنی و تکنولوژی نسبتاً پیچیده‌تری نسبت به محصولات سنتی نیاز است. در سال ۱۳۸۴ کشور قطر با نسبت ۶۰٫۲ درصدی صادرات با فناوری متوسط و پیشرفته از صادرات تولیدی و در سال ۱۴۰۰ نیز همچنان کشور قطر با نسبت ۷۴٫۰ درصدی در رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز قرار داشته است.
- شاخص صادرات با فناوری متوسط و پیشرفته (درصد صادرات تولیدی) ایران در سال ۱۳۸۴ بالغ بر ۲۶٫۳ درصد بوده است و در سال ۱۴۰۰ با ۶٫۷ درصد افزایش به ۳۳٫۰ درصد رسیده است. طی این مدت رتبه ایران از ۱۳ به ۸ صعود کرده است.
- بهبود نسبی رتبه ایران در شاخص صادرات با فناوری متوسط و پیشرفته را می‌توان به عواملی همچون توجه بیشتر به اقتصاد دانش بنیان، سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه، توسعه زیرساخت‌های فناوری، تغییر رویکرد سیاست‌گذاری، تحریم‌ها و خودکفایی، رشد استارت‌آپ‌ها، افزایش آگاهی عمومی نسبت به فناوری و توسعه بازارهای جهانی نسبت داد.
- با این حال، چالش‌هایی همچون کمبود نیروی انسانی متخصص، مشکلات زیرساختی، عدم دسترسی به فناوری‌های پیشرفته و نوسانات اقتصادی همچنان به عنوان موانعی بر سر راه توسعه بیشتر این حوزه در ایران است.

جدول ۱۲: مقایسه صادرات با فناوری متوسط و پیشرفته ایران و رقبای منطقه‌ای کشورهای سند چشم‌انداز (درصد صادرات تولیدی)

ردیف	کشور	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (۱۴۰۰)	رتبه	میزان رشد (واحد درصد)
۱	ترکیه	۴۰٫۸	۴	۴۱٫۶	۳	۰٫۸
۲	ایران	۲۶٫۳	۱۳	۳۳٫۰	۸	۶٫۷
۳	عربستان	۲۳٫۵	۱۴	۳۱٫۱	۹	۷٫۶
۴	امارات	۹٫۴	۱۷	۱۱٫۲	۱۶	۱٫۸
۵	عراق	-	-	-	-	-

Source: World Bank; World Development Indicators, online Last updated: 08/24/2024

۳- تحلیل و ارزیابی شاخص های زیرساختی کشورهای منطقه سند چشم انداز

شاخص های مرتبط با فناوری اطلاعات

- در شاخص های زیرساختی مرتبط با فناوری اطلاعات مانند درصد جمعیتی که از اینترنت استفاده می کنند و اشتراک پهنای باند (به ازای هر ۱۰۰ نفر) امارات در منطقه سند چشم انداز در جایگاه اول قرار دارد.
- ایران در سال ۱۳۸۴ با درصد نفوذ اینترنت ۸٫۱ درصدی در رتبه ۱۰ منطقه سند چشم انداز قرار داشت. **علی رغم اینکه درصد نفوذ اینترنت در سال ۱۴۰۱ به ۷۸٫۶ افزایش یافته است ولی رتبه ایران به ۱۴ تنزل پیدا کرده است که بیانگر سرمایه گذاری کلان کشورهای منطقه در زیرساخت های ارتباطی و توسعه اقتصاد دیجیتال است.**
- ایران در شاخص اشتراک پهنای باند (به ازای هر ۱۰۰ نفر) نیز در سال ۱۴۰۱ با کسب رتبه ۱۲ در بین کشورهای منطقه در جایگاه متوسط قرار دارد.
- علل افت جایگاه ایران نسبت به کشورهای منطقه، به عوامل متعددی از جمله تحریم های اقتصادی، محدودیت های دسترسی به اینترنت، هزینه بالای تجهیزات و خدمات اینترنتی، زیرساخت های نامناسب، کمبود سواد دیجیتال در میان بخش قابل توجهی از جمعیت، نبود حمایت کافی دولت از توسعه زیرساخت های دیجیتال و فیلترینگ است.

جدول ۱۳: مقایسه شاخص تعداد افرادی که از اینترنت استفاده می کنند در ایران و رقبای منطقه ای کشورهای سند چشم انداز (% جمعیت)

ردیف	کشور	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (۱۴۰۱)	رتبه	میزان رشد (واحد درصد)
۱	امارات	۴۰٫۰	۱	۱۰۰٫۰	۱	۶۰٫۰
۲	عربستان	۱۲٫۷	۸	۱۰۰٫۰	۱	۸۷٫۳
۳	ترکیه	۱۵٫۵	۶	۸۱٫۴	۱۲	۶۶٫۰
۴	ایران	۸٫۱	۱۰	۷۸٫۶	۱۴	۷۰٫۵
۵	عراق	۰٫۹	۲۲	۴۸٫۹	۱۷	۴۸٫۰

Source: World Bank; World Development Indicators, online Last updated: 08/24/2024

سرانه هزینه‌های بهداشت عمومی دولتی (براساس برابری قدرت خرید PPP)

- سرانه هزینه‌های بهداشت عمومی دولتی (PPP) شاخصی است که برای اندازه‌گیری میزان هزینه‌های دولت یک کشور برای ارائه خدمات بهداشتی به هر فرد از جمعیت آن کشور استفاده می‌شود. در سال ۱۳۸۴ کشور قطر با سرانه ۲۱۵۷ دلار و در سال ۱۴۰۰ کشور کویت با سرانه ۲۶۰۹ دلار در رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز قرار داشته‌اند.
- میزان سرانه هزینه‌های بهداشت عمومی ایران از ۲۷۱٫۵ دلار در سال ۱۳۸۴ با ۹۳٫۶ درصد رشد به ۵۲۵٫۴ دلار در سال ۱۴۰۰ افزایش داشته است ولی رتبه ایران تنها با یک پله صعود از ۱۲ به ۱۱ ارتقاء یافته است که به نوعی بیانگر افزایش سرانه هزینه‌های بهداشت عمومی در کشورهای منطقه است.
- علی‌رغم افزایش سرانه هزینه‌های بهداشت عمومی در ایران، اما همچنان در مقایسه با برخی از کشورهای منطقه، سرانه کمتری دارد. تفاوت‌های قابل توجهی بین کشورهای منطقه در سطح هزینه‌های سلامت دولتی وجود دارد. برخی کشورها مانند کشورهای حوزه خلیج فارس، سرمایه‌گذاری قابل توجهی روی بهداشت عمومی داشته‌اند، در حالی که برخی کشورها مانند پاکستان و افغانستان با چالش‌های جدی در این حوزه روبرو هستند.

جدول ۱۴: مقایسه سرانه هزینه‌های بهداشت عمومی دولتی در ایران و رقبای منطقه‌ای کشورهای سند چشم‌انداز (PPP)

ردیف	کشور	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (۱۴۰۱)	رتبه	میزان رشد (درصد)
۱	امارات	۱۳۸۱٫۰	۲	۲۶۰۶٫۳	۲	۸۸٫۷
۲	عربستان	۱۱۴۱٫۵	۴	۲۳۳۲٫۲	۵	۱۰۴٫۳
۳	ترکیه	۳۹۳٫۰	۸	۱۰۹۶٫۰	۸	۱۷۸٫۹
۴	ایران	۲۷۱٫۴	۱۲	۵۲۵٫۴	۱۱	۹۳٫۶
۵	عراق	۱۸۹٫۰	۱۳	۲۵۳٫۲	۱۵	۳۴٫۰

Source: World Bank; World Development Indicators, online Last updated: 08/24/2024

۴- تحلیل و ارزیابی شاخص‌های حکمرانی کشورهای منطقه سند چشم‌انداز

کیفیت رگولاری (رتبه صدکی)^۱

- کیفیت رگولاری به مجموعه‌ای از ویژگی‌ها و معیارها اشاره دارد که به منظور ارزیابی و بهبود فرآیندهای حکومتی و مدیریتی در یک کشور استفاده می‌شود.
- شاخص کیفیت رگولاری (رتبه صدکی) ایران از ۱۱,۷ در سال ۱۳۸۴ به ۴,۲ در سال ۱۴۰۱ کاهش داشته است و رتبه ایران در منطقه از ۱۹ به ۲۰ افت کرده است. این کاهش قابل توجه نشان می‌دهد که کیفیت رگولاری در ایران، طی این دوره زمانی به طور قابل توجهی افت کرده است.
- در مقایسه با ایران، بسیاری از کشورها مانند گرجستان و آذربایجان بهبود قابل توجهی در شاخص کیفیت رگولاری داشته‌اند. کشورهای منطقه خلیج فارس به طور کلی رتبه‌های بالاتری در شاخص کیفیت رگولاری دارند و بهبود قابل توجهی نیز در این شاخص تجربه کرده‌اند.
- عوامل مؤثر بر کاهش کیفیت رگولاری ایران تحت تأثیر عوامل متعددی قرار دارد که شامل عدم شفافیت، فساد، عدم پاسخگویی، محدودیت‌های قانونی، عدم مشارکت عمومی، ناتوانی در جذب نیروی انسانی و بی‌اعتمادی عمومی است.

جدول ۱۵: مقایسه کیفیت رگولاری در ایران و رقبای منطقه‌ای کشورهای سند چشم‌انداز (رتبه صدکی)

ردیف	کشور	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (۱۴۰۱)	رتبه	میزان تغییر (واحد درصد)
۱	امارات	۶۹,۱	۳	۸۲,۰	۲	۱۲,۹
۲	عربستان	۵۶,۴	۸	۶۵,۰	۷	۸,۶
۳	ترکیه	۶۰,۳	۶	۴۳,۴	۱۳	-۱۶,۹
۴	عراق	۴,۹	۲۱	۱۱,۸	۱۷	۶,۹
۵	ایران	۱۱,۸	۱۹	۴,۲	۲۰	-۷,۶

Source: World Bank; World Development Indicators, online Last updated: 08/24/2024

۱. رتبه صدکی، به جایگاهی گفته می‌شود که یک داده خاص نسبت به سایر داده‌ها در یک مجموعه داده دارد.

ثبات سیاسی و عدم وجود خشونت/تروریسم (رتبه صدکی)

- شاخص ثبات سیاسی و عدم وجود خشونت/تروریسم، یک معیار مهم برای سنجش سطح ثبات سیاسی، امنیت و عدم وجود خشونت و تروریسم در یک کشور است. در سال ۱۳۸۴ کشور قطر با امتیاز ۸۱٫۰ درصد و در سال ۱۴۰۱ نیز همچنان کشور قطر با امتیاز ۸۳٫۹ درصد در رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز قرار دارد.
- به طور کلی، شاخص ثبات سیاسی و عدم وجود خشونت/تروریسم برای اکثر کشورهای منطقه در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۳۸۴ کاهش یافته است. این کاهش نشان دهنده افزایش ناآرامی‌های داخلی، درگیری‌ها و تهدیدات تروریستی در منطقه است.
- شاخص ثبات سیاسی و عدم وجود خشونت/تروریسم (رتبه صدکی) ایران از ۲۴٫۳ در سال ۱۳۸۴ به ۸٫۵ در سال ۱۴۰۱ کاهش داشته است و رتبه ایران از ۱۴ به ۱۸ تنزل کرده است.
- بین کشورهای منطقه تفاوت قابل توجهی در سطح ثبات سیاسی وجود دارد. برخی کشورها مانند قطر و امارات متحده عربی از ثبات سیاسی بالاتری برخوردارند، در حالی که برخی دیگر مانند افغانستان و سوریه با چالش‌های جدی در این زمینه مواجه هستند.

جدول ۱۶: مقایسه ثبات سیاسی و عدم وجود خشونت/تروریسم در ایران و رقبای منطقه‌ای کشورهای سند چشم‌انداز (رتبه صدکی)

ردیف	کشور	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (۱۴۰۱)	رتبه	میزان تغییر (واحد درصد)
۱	امارات	۷۴٫۸	۳	۷۰٫۳	۲	-۴٫۵
۲	عربستان	۳۸٫۸	۱۰	۳۲٫۰	۹	-۶٫۸
۳	ترکیه	۲۷٫۷	۱۲	۱۳٫۷	۱۵	-۱۴٫۰
۴	ایران	۲۴٫۳	۱۴	۸٫۵	۱۸	-۱۵٫۸
۵	عراق	۰٫۵	۲۳	۲٫۴	۲۰	۱٫۹

Source: World Bank; World Development Indicators, online Last updated: 08/24/2024

کنترل فساد (رتبه صدکی)

- کنترل فساد یکی از شاخص‌های بسیار مهم در ارزیابی سلامت اقتصادی یک کشور است. به طور ساده، کنترل فساد نشان می‌دهد که تا چه اندازه در یک جامعه، قدرت و منابع عمومی به صورت شفاف و عادلانه توزیع و از سوءاستفاده شخصی و گروهی جلوگیری می‌شود. در سال ۱۳۸۴ کشور امارات با امتیاز ۸۰٫۵ درصد و در سال ۱۴۰۱ نیز همچنان امارات با امتیاز ۸۳٫۵ درصد در رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز قرار دارد.
- شاخص کنترل فساد (رتبه صدکی) ایران از ۴۰٫۵ در سال ۱۳۸۴ به ۱۴٫۱ در سال ۱۴۰۱ کاهش داشته است و رتبه ایران از ۱۱ به ۱۶ تنزل کرده است. تفاوت بین رتبه ایران و کشورهای پیشرو منطقه مانند امارات و قطر در این شاخص بسیار زیاد است.
- علت پایین بودن رتبه ایران در شاخص کنترل فساد، به عوامل متعددی از جمله ضعف نهادهای نظارتی و عدم شفافیت در تصمیم‌گیری‌ها، گسترش فساد در سطوح مختلف جامعه و نفوذ آن در بخش‌های مختلف اقتصادی و سیاسی، عدم اجرای موثر قوانین ضد فساد و عدم مشارکت فعال مردم در مبارزه با فساد است.
- در مقابل، کشورهایی که در رتبه‌های برتر قرار دارند، عموماً دارای سیاست‌های مشخص و جدی برای مبارزه با فساد، شفافیت در فرآیندهای تصمیم‌گیری، نهادهای نظارتی مستقل و قوی، و مشارکت فعال مردم در این زمینه هستند.

جدول ۱۷: مقایسه شاخص کنترل فساد در ایران و رقبای منطقه‌ای کشورهای سند چشم‌انداز (رتبه صدکی)

ردیف	کشور	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (۱۴۰۱)	رتبه	میزان تغییر (واحد درصد)
۱	امارات	۸۰٫۵	۱	۸۳٫۵	۱	۳٫۰
۲	عربستان	۵۴٫۱	۹	۶۳٫۷	۵	۹٫۶
۳	ترکیه	۵۶٫۱	۸	۳۴٫۹	۱۲	-۲۱٫۲
۴	ایران	۴۰٫۵	۱۱	۱۴٫۱	۱۶	-۲۶٫۴
۵	عراق	۴٫۴	۲۲	۱۰٫۸	۱۹	۶٫۴

Source: World Bank; World Development Indicators, online Last updated: 08/24/2024

اثربخشی دولت (رتبه صدکی)

- شاخص اثربخشی دولت (یا به عبارتی دیگر، شاخص عملکرد دولت) معیاری برای سنجش کارایی و میزان موفقیت دولت در انجام وظایف خود است. در سال ۱۳۸۴، اسرائیل با ۸۱٫۴ درصد و در سال ۱۴۰۱ کشور امارات با ۸۸٫۷ درصد در رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز قرار داشته‌اند.
- شاخص اثربخشی دولت (رتبه صدکی) ایران از ۳۲٫۸ درصد در سال ۱۳۸۴ به ۱۸٫۴ درصد در سال ۱۴۰۱ کاهش داشته است و رتبه ایران از ۱۴ به ۱۷ تنزل کرده است. این نشان می‌دهد که اثربخشی دولت در ایران نسبت به برخی از کشورهای منطقه بدتر شده است.
- دلایل احتمالی کاهش رتبه ایران در این شاخص عبارتند از: **تحریم‌های اقتصادی** که محدودیت‌هایی را برای فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی ایجاد کرده و توانایی دولت را برای ارائه خدمات عمومی و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها کاهش داده است و **ضعف نهادهای مدنی و عدم مشارکت فعال شهروندان در تصمیم‌گیری‌ها**، به کاهش پاسخگویی دولت منجر شده است. **تغییرات سیاسی و عدم ثبات در سیاست‌گذاری‌ها** نیز بر عملکرد دولت و اعتماد عمومی تأثیرگذار بوده است.

جدول ۱۸: مقایسه شاخص اثربخشی دولت در ایران و رقبای منطقه‌ای کشورهای سند چشم‌انداز (رتبه صدکی)

ردیف	کشور	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (۱۴۰۱)	رتبه	میزان تغییر (واحد درصد)
۱	امارات	۷۳٫۰	۲	۸۸٫۷	۱	۱۵٫۷
۲	عربستان	۴۲٫۶	۱۱	۷۰٫۷	۶	۲۸٫۱
۳	ترکیه	۵۸٫۳	۷	۴۳٫۹	۱۲	-۱۴٫۴
۴	ایران	۳۲٫۸	۱۴	۱۸٫۴	۱۷	-۱۴٫۴
۵	عراق	۰٫۹	۲۳	۹٫۴	۱۹	۸٫۵

Source: World Bank; World Development Indicators, online Last updated: 08/24/2024

خلاصه مدیریتی

- هدف از این گزارش، بررسی و مقایسه عملکرد شاخص‌های توسعه‌ای ایران و کشورهای منطقه سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ است. اطلاعات مورد استفاده در این تحقیق از منابع بانک جهانی برای سال‌های ۱۳۸۴ (سال شروع سند چشم‌انداز) و ۱۴۰۲ (یا آخرین داده در دسترس) استخراج شده است. روش‌شناسی تحقیق براساس متدولوژی بانک جهانی است و از یک روش یکسان در برآورد متغیرهای کلیدی (مانند نرخ ارز) موثر بر شاخص‌ها استفاده شده است.
- با عنایت به اینکه در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ به کشورهای واقع در جنوب غرب آسیا اشاره شده است، ۲۳ کشور ترکیه، عربستان، ایران، امارات، اسرائیل، پاکستان، قزاقستان، عراق، قطر، ازبکستان، کویت، عمان، ترکمنستان، آذربایجان، اردن، بحرین، لبنان، گرجستان، ارمنستان، تاجیکستان، سوریه، افغانستان و یمن انتخاب و مقایسه شده‌اند ولی در این گزارش صرفاً وضعیت اقتصادی ایران با رقبای منطقه‌ای ترکیه، عربستان، امارات و عراق مقایسه شده است. جهت مطالعه بیشتر و مقایسه وضعیت ایران با دیگر کشورها به گزارش مبسوط «بررسی عملکرد شاخص‌های توسعه‌ای ایران و کشورهای منطقه سند چشم‌انداز ۱۴۰۴» مراجعه کنید.
- در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ به برخی از شاخص‌های توسعه‌ای به طور مستقیم اشاره شده و مقرر است ایران در افق ۱۴۰۴ به اندازه مطلوب آنها دست یابد و بعضاً در برخی از موارد، قدرت اول منطقه شود. از طرفی شاخص‌هایی وجود دارند که سند چشم‌انداز صریحاً به آنها اشاره نکرده است، اما برای رسیدن به آرمان‌های سند چشم‌انداز می‌بایست این شاخص‌ها نیز در نظر گرفته شوند. براین اساس شاخص‌های مورد بررسی با تمرکز بر شاخص‌های اقتصادی، تجاری، زیرساختی و حکمرانی طبقه‌بندی و احصاء شده‌اند.
- نتایج بررسی شاخص‌های اقتصادی نشان داد که ایران از نظر اندازه اقتصاد، همچنان یکی از اقتصادهای بزرگ منطقه است ولی در دیگر شاخص‌های اقتصادی مانند درآمد سرانه، میزان تشکیل سرمایه و جذب سرمایه‌گذاری خارجی در مقایسه با کشورهای سند چشم‌انداز به خصوص کشورهای حوزه خلیج فارس چندان موفق نبوده است و در صورت ادامه روند کنونی جایگاه خود را در منطقه از دست خواهد داد. مجموعه چالش‌های اقتصادی کنونی مانند بیکاری، تورم و کاهش قدرت خرید مردم در کنار تغییرات در ساختار اجتماعی و الگوهای خانواده موجب کاهش جدی نرخ رشد جمعیت در ایران شده است. این تغییرات، نیازمند اتخاذ سیاست‌های جامع و بلندمدتی است تا بتواند به تعادل جمعیتی پایدار دست یابد.

خلاصه مدیریتی

- بررسی وضعیت شاخص‌های تجاری نشان می‌دهد که در طی دوره مورد بررسی جایگاه ایران از نظر میزان صادرات کالاها و خدمات تغییری نداشته است ولی نسبت به سایر کشورهای سند چشم‌انداز، شتاب رشد کمتری داشته است. از سوی دیگر تغییر در سیاست‌های تجاری، حمایت از تولید داخلی و جایگزینی واردات و کاهش ارزش ریال نسبت به دلار موجب کاهش میزان واردات به یک سوم سال شروع سند چشم‌انداز شده است. در سال‌های اخیر تحریم‌ها، کاهش درآمدهای نفتی و سیاست‌های تجاری موجب افزایش نوسانات تراز تجاری شده است.
- تحلیل و ارزیابی شاخص‌های زیرساختی نشان داد که علی‌رغم افزایش امتیاز ایران در شاخص‌های مرتبط با فناوری اطلاعات مانند درصد جمعیتی که از اینترنت استفاده می‌کنند و اشتراک پهنای باند (به ازای هر ۱۰۰ نفر)، ولی رتبه ایران در منطقه تنزل داشته است که بیانگر سرمایه‌گذاری کلان کشورهای منطقه در زیرساخت‌های ارتباطی و توسعه اقتصاد دیجیتال است. میزان هزینه‌کرد ایران در شاخص‌های مرتبط با بهداشت و سلامت افزایش قابل توجهی داشته است اما همچنان در جایگاه میانی جدول قرار دارد که به نوعی بیانگر افزایش سرانه هزینه‌های بهداشت و سلامت در کشورهای منطقه است.
- بررسی و ارزیابی شاخص‌های حکمرانی ایران بیانگر افت امتیاز ایران در تمامی شاخص‌های مورد بررسی است. در مقایسه با ایران، بسیاری از کشورهای منطقه مانند گرجستان و آذربایجان بهبود قابل توجهی در شاخص‌های حکمرانی داشته‌اند. کشورهای منطقه خلیج فارس به طور کلی رتبه‌های بالاتری در شاخص‌های حکمرانی دارند و بهبود قابل توجهی نیز در این شاخص‌ها تجربه کرده‌اند. عوامل متعددی بر کیفیت شاخص‌های حکمرانی در ایران موثر بوده‌اند. از جمله این عوامل می‌توان به عدم شفافیت، ضعف نهادهای نظارتی، گسترش فساد و نفوذ آن در بخش‌های مختلف اقتصادی و سیاسی، عدم پاسخگویی، ضعف نهادهای مدنی و عدم مشارکت فعال شهروندان در تصمیم‌گیری‌ها اشاره کرد.
- در ادامه وضعیت ایران در شاخص‌های توسعه‌ای سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ در قالب جدول به تصویر کشیده شده است.

رتبه ایران در شاخص‌های توسعه‌ای سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ در ابتدا و انتهای دوره

۱- شاخص‌های اقتصادی

رتبه	تغییرات رتبه	متغیر	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (سال ۱۴۰۲ و یا آخرین داده در دسترس)	رتبه
۱	بدون تغییر	تولید ناخالص داخلی (GDP) به قیمت‌های ثابت سال ۲۰۱۵ (میلیارد دلار)	۳۳۳,۲	۳	۵۱۱,۸	۳
۲	↓	درآمد سرانه (دلار)	۴۷۴۸,۰	۱۱	۵۷۳۹,۹	۱۳
۳	↓	درآمد سرانه براساس برابری قدرت خرید (PPP) به قیمت‌های ثابت سال ۲۰۲۱ (دلار)	۱۳۳۶۲,۴	۱۰	۱۶۱۵۳,۹	۱۳
۴	↑	نرخ تشکیل سرمایه ناخالص (درصد از GDP)	۲۸,۶	۵	۲۶,۸	۴
۵	↑	پس‌انداز ناخالص داخلی (درصد از GDP)	۴۶,۷	۶	۴۲,۶	۴
۶	↑	تورم (درصد سالانه)	۱۳,۴	۱۸	۴۴,۶	۱۶
۷	↑	بیکاری کل (درصد از کل نیروی کار)	۱۱,۸	۱۹	۹,۱	۱۵
۸	↓	رشد جمعیت (درصد سالانه)	۱,۶۱	۱۵	۰,۷	۱۸
۹	↓	سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، جریان خالص ورودی (BoP، میلیارد دلار جاری)	۲,۹	۶	۱,۵	۱۰
۱۰	↑	سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، جریان خالص ورودی (درصد از GDP)	۱,۳	۲۰	۰,۳۶	۱۷
۱۱	↓	مخارج مصرف نهایی دولت (درصد از GDP)	۱۲,۰	۶	۱۲,۷	۱۱
۱۲	↑	ارزش بازار شرکت‌های داخلی پذیرفته شده در بورس به قیمت جاری (میلیون دلار)	۳۶۴۴۰,۲	۵	۱۶۱۳۰۴۴,۷	۲
۱۳	↑	ارزش کل سهام معامله شده (درصد از GDP)	۳,۱۸	۱۰	۵۷,۳	۲
۱۴	↑	هزینه‌های نظامی (درصد از GDP)	۳,۰	۱۳	۲,۶	۱۲

۲- شاخص‌های تجاری

ردیف	متغیر	ابتدای دوره (۱۳۸۴)	رتبه	انتهای دوره (سال ۱۴۰۲ و یا آخرین داده در دسترس)	رتبه	تغییرات رتبه
۱۵	صادرات کالا و خدمات به قیمت‌های ثابت سال ۲۰۱۵ (میلیارد دلار)	۷۵,۴	۴	۸۸,۵	۴	بدون تغییر
۱۶	صادرات کالا و خدمات (درصد از GDP)	۳,۳	۲	۲۸,۶	۱۶	↓
۱۷	واردات کالاها و خدمات به قیمت‌های ثابت سال ۲۰۱۵ (میلیارد دلار)	۱۵۴,۹	۱	۴۵,۳	۶	↓
۱۸	واردات کالا و خدمات (درصد از GDP)	۲۴,۱	۲۰	۲۶,۹	۱۲	↑
۱۹	تجارت (درصد از GDP)	۴۲,۵	۲۱	۳۸,۹	۱۹	↑
۲۰	تراز خارجی کالاها و خدمات (درصد از GDP)	۶,۲	۱۰	۱,۷	۱۰	بدون تغییر
۲۱	صادرات با فناوری متوسط و پیشرفته (درصد صادرات تولیدی)	۲۶,۳	۱۳	۳۳,۰	۸	↑

۳- شاخص‌های زیرساختی

۲۲	افرادی که از اینترنت استفاده می‌کنند (درصد از جمعیت)	۸,۱	۱۰	۷۸,۶	۱۴	↓
۲۳	اشتراک پهنای باند ثابت (به ازای هر ۱۰۰ نفر)	-	-	۱۲,۳	۱۲	-
۲۴	سرانه هزینه‌های بهداشت عمومی دولتی داخلی (PPP) (دلار)	۲۷۱,۴	۱۲	۵۲۵,۴	۱۱	↑
۲۵	هزینه‌های جاری سلامت (درصد از GDP)	۵,۳	۸	۵,۸	۱۱	↓

۴- شاخص‌های حکمرانی

۲۶	کیفیت رگولاری (رتبه صدکی)	۱۱,۸	۱۹	۴,۲	۲۰	↓
۲۷	ثبات سیاسی و عدم وجود خشونت/تروریسم (رتبه صدکی)	۲۴,۳	۱۴	۸,۵	۱۸	↓
۲۸	کنترل فساد (رتبه صدکی)	۴,۵	۱۱	۱۴,۱	۱۶	↓
۲۹	اثربخشی دولت (رتبه صدکی)	۳۲,۸	۱۴	۱۸,۴	۱۷	↓

مؤسسه مطالعات پژوهش های بازرگانی

نام گروه:

گروه مطالعات و پژوهش های اقتصاد کلان و آینده پژوهی

تهیه کننده:

دکتر امیررضا سوری

همکاران:

دکتر امیرحسین مهدوی عرب و دکتر سعیده هوشمند گهر

ناظر علمی:

دکتر زورار پرمه

تاریخ انتشار:

دی ماه ۱۴۰۳

www.itsr.ir